

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА  
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**ПОКУЛЬ ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА**

УДК 338.2:504.4.062.2(477)(043.2)

**ІНФРАСТРУКТУРНО-ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ  
ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами  
(за видами економічної діяльності)

**АВТОРЕФЕРАТ**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата економічних наук

Рівне – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному університеті водного господарства та природокористування Міністерства освіти і науки України (м. Рівне).

**Науковий керівник:** доктор економічних наук, професор  
**Сазонець Ігор Леонідович**,  
Національний університет водного господарства  
та природокористування (м. Рівне),  
завідувач кафедри державного  
управління, документознавства  
та інформаційної діяльності.

**Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор  
**Ліпич Любов Григорівна**,  
Східноєвропейський національний університет  
імені Лесі Українки (м. Луцьк),  
декан факультету економіки та управління;

кандидат економічних наук  
**Малашенко Юлія Анатоліївна**,  
Філія «Кременчуцький інститут  
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»,  
доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту.

Захист дисертації відбудеться «31» березня 2017 р. об 11<sup>00</sup> годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 47.104.07 у Національному університеті водного господарства та природокористування за адресою: 33028, м. Рівне, вул. Соборна, 11, ауд. 103 (коференц-зала).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету водного господарства та природокористування за адресою: 33002, м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75.

Автореферат розіслано «28» лютого 2017 року.

Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради,  
кандидат економічних наук, доцент



О.В. Павелко

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність дослідження.** Вода – одне з найцінніших природних благ, необхідних для життя на планеті, що в умовах активного розвитку суспільства потребує захисту і бережливого ставлення. Екстенсивне водокористування, відсутність екологічних обмежень, помилкове переконання людства у невичерпності та самовідновленні водних ресурсів спричинили виникнення проблем щодо водозабезпечення у різних регіонах світу. Зважаючи на кризовий стан водного середовища, світовою спільнотою прийнято стратегічне рішення, згідно з яким національні господарства вимушені невідкладно знижувати негативне навантаження на водне середовище і забезпечувати раціональне використання водних ресурсів.

Для України, як однієї з найменш забезпечених водними ресурсами європейських країн з наявною чітко окресленою залежністю життєдіяльності суспільства від водного господарювання, збереження та раціональне використання водних ресурсів на сучасному етапі історичного розвитку особливо актуалізуються. Намагання дотримуватись принципів сталого водокористування ускладнюється низкою накопичених роками проблем у сфері водного господарства, в тому числі економічних, які проявляються у відтермінуванні заходів із раціоналізації водокористування господарюючими суб'єктами та реалізації загальногалузевих проектів з відновлення й розвитку національного водогосподарського комплексу.

Сучасною науковою думкою масштабно опрацьовується сутність складеної ситуації та ідентифікуються шляхи її вирішення. Серед вітчизняних учених і фахівців, які ґрунтовно досліджують дану проблематику, можна виокремити таких, як: О.О. Веклич, Т.П. Галушкіна, З.В. Герасимчук, В.А. Голян, С.І. Дорогунцов, О.П. Закорко, С.С. Левківський, Л.В. Левковська, С.О. Лизун, Е.М. Лібанова, Л.Г. Ліпич, В.М. Мандзик, Е.Г. Мороз, М.М. Падун, Б.Є. Патон, К.І. Риждова, І.Л. Сазонець, П.М. Скрипчук, В.А. Сташук, А.М. Сундук, М.А. Хвесик, Є.В. Хлобистов, А.Ю. Якимчук, О.В. Яроцька, А.В. Яцик та інші.

При вирішенні завдання з раціоналізації водокористування вітчизняними підприємствами особливої уваги потребує дослідження середовища, в якому ведеться їх водогосподарська діяльність, тобто інфраструктурно-інституційне забезпечення, що під впливом нової національної водної політики трансформується і потребує вдосконалення. Саме інституційні основи водних відносин обумовлюють поведінкові стимули раціонального використання водних ресурсів.

Значенню інституційної складової в системі суспільних відносин приділили увагу зарубіжні вчені, зокрема Т. Веблен, О. Вільямсон, Дж. Коммонс, Д.С. Львов, У. Мітчелл, А.М. Нестеренко, Д. Норт, Е. Остром, А.Б. Тарушкін, А.Є. Шастітко та вітчизняні науковці, а саме: О.Г. Волков, З.В. Герасимчук, Т.В. Голікова, В.В. Ільїн, Ю.А. Малащенко, В.П. Мельник, О.В. Покатаєва, Р.Ф. Пустовійт, А.А. Ткач.

Зважаючи на низький рівень раціонального водокористування підприємствами України та порушення якісного функціонування національного водогосподарського комплексу, виникає потреба у поліпшенні інституційного забезпечення водокористування, від якого залежить належний стан інфраструктурного забезпечення підприємств водними ресурсами.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету водного господарства та природокористування, зокрема кафедри трудових ресурсів та підприємництва за темою «Механізм розвитку соціально-економічної системи в контексті євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0112U002525, 2012-2016 рр.), у межах якої автором викладено пропозиції щодо раціоналізації використання водних ресурсів підприємствами України в умовах нового курсу національної водної політики, і кафедри міжнародної економіки за темою «Забезпечення сталого розвитку світової постіндустріальної економіки» (номер державної реєстрації 0114U001156, 2012-2016 рр.), в межах якої здобувачем надано пропозиції з удосконалення інфраструктурно-інституційного забезпечення водогосподарської діяльності вітчизняних підприємств з метою раціоналізації їх водокористування та підтримання розвитку водної галузі.

**Мета і завдання дослідження.** Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка науково-практичних рекомендацій, спрямованих на прискорення раціоналізації використання водних ресурсів підприємствами шляхом вдосконалення їх інфраструктурно-інституційного забезпечення. Для досягнення поставленої мети в дисертації передбачено вирішення таких завдань:

- ідентифікувати пріоритетні форми та напрями раціонального використання водних ресурсів відповідно до принципів сталого розвитку;
- визначити тенденції структурних перетворень економіки з урахуванням водних ресурсів як сировинного та економічного чинника;
- дослідити інституційне забезпечення розвитку підприємств, в основу якого покладено раціональне використання водних ресурсів;
- розкрити інфраструктурне забезпечення розвитку підприємств, що ґрунтується на раціональному використанні водних ресурсів;
- висвітлити особливості національної і міжнародної політики в сфері інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами;
- розробити механізм інфраструктурного забезпечення раціонального використання водних ресурсів на основі вдосконалення окремих аспектів ведення виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності підприємств;
- удосконалити інституційне забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України;
- сформулювати пропозиції щодо поліпшення інституційного забезпечення водогосподарської діяльності державної організації в Одеській області;
- обґрунтувати наукові підходи до формування моделі ефективності інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України.

*Об'єктом дослідження* є процес інфраструктурно-інституційного забезпечення використання водних ресурсів підприємствами України.

*Предметом дослідження* є теоретичні та практичні аспекти поліпшення інфраструктурно-інституційного забезпечення з метою досягнення раціонального використання водних ресурсів вітчизняними підприємствами.

**Методи дослідження.** В основу дослідження покладено наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, правові положення з регулювання ефективного та екологічно безпечного водокористування. Серед наукових методів дослідження використано зокрема такі, як: аналіз і синтез – при визначенні факторів впливу на раціональне водокористування, дослідженні інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального водокористування підприємствами, розробленні механізму інфраструктурного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами, розкритті порядку функціонування інвестиційних фондів водокористувачів, визначенні впливу запропонованих інституційних змін у водогосподарській діяльності державних організацій; аналогія – з метою визначення позитивних для власного досвіду аспектів виходу з фінансової кризи водогосподарської галузі; графічний метод – для опрацювання теоретичного і статистичного матеріалу; економіко-математичне моделювання – при розробленні моделі ефективності інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального водокористування підприємствами.

*Інформаційною базою* роботи є звітні матеріали Державного агентства водних ресурсів України, Державної казначейської служби України, Одеського обласного управління водних ресурсів, Кілійського управління водного господарства, підприємств водогосподарського комплексу України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також результати власних досліджень і спостережень автора.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і розробці науково-практичних рекомендацій, спрямованих на прискорення раціоналізації використання водних ресурсів підприємствами України через удосконалення їх інфраструктурно-інституційного забезпечення. Основні результати, які отримано в процесі вирішення поставлених завдань та становлять наукову новизну дослідження, полягають у такому:

*удосконалено:*

- теоретичні основи визначення пріоритетних форм та напрямів раціонального водокористування відповідно до принципів сталого розвитку, які, на відміну від існуючих, дозволяють виокремити основну участь підприємств у забезпеченні збереження та ефективного використання водних ресурсів;

- організаційний підхід до раціоналізації використання водних ресурсів підприємствами, що, на відміну від існуючих, дає змогу ефективніше мобілізувати для цього інвестиційні ресурси;

- внутрішній механізм інфраструктурного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами, що, на відміну від існуючих, уможливує вдосконалення виробничої діяльності на основі самостійно сформованої економічної бази розвитку;

- систему інституційного забезпечення водокористування підприємствами, що базується на заснуванні інвестиційного банку водокористувачів і виробничо-наукового співробітництва державних органів з управління водними ресурсами та підприємств, що, на відміну від існуючих, дозволяє більш ефективно активізувати їх економіко-виробничі потужності з метою раціоналізації використання водних ресурсів і підтримання розвитку водної галузі;

– механізм участі водогосподарської діяльності державної інституції в інфраструктурному забезпеченні водогосподарської діяльності підприємств, що ґрунтується на закріпленні повноважень останньої розпоряджатися фінансовими ресурсами, отриманими внаслідок впровадження раціоналізаторських заходів, що, на відміну від існуючих підходів, дозволяє сформувати додаткову інвестиційну базу для раціоналізації використання водних ресурсів і підтримання якісного функціонування водогосподарського комплексу, а також сприяє ефективному стимулюванню подальшого впровадження ресурсозберігаючих заходів;

– наукові підходи до оцінки ефективності інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України через розробку економетричної моделі, що, на відміну від існуючих, дозволяє коригувати державні заходи у забезпеченні раціонального використання водних ресурсів підприємствами;

*набули подальшого розвитку:*

– наукові положення щодо розширення та вдосконалення інституційного забезпечення розвитку підприємств на основі раціонального використання водних ресурсів через прийняття загальнодержавної цільової програми з переведення господарюючих суб'єктів на раціональне водне господарювання, що, на відміну від існуючих, дає змогу більш системно підійти до вирішення проблеми раціонального природокористування;

– дефініція категорії «інфраструктурно-інституційне забезпечення», що, на відміну від існуючих, розкриває умови досягнення раціонального використання водних ресурсів підприємствами, посилюючи методологічну основу досліджень у цій сфері;

– організаційні положення щодо впровадження в систему фіскального регулювання обтяження водокористувачів залежно від їх фінансової спроможності, що, на відміну від існуючих, дозволяє збільшити інвестиційну основу для розвитку національного водогосподарського комплексу.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у подальшому розвитку науково-теоретичних засад інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України, що, на відміну від існуючих, базується на оптимальній державній підтримці в умовах невідкладного переходу на нові принципи водного господарювання, напруженого економічного стану в країні, що сприяє вирішенню не лише проблеми раціонального використання водних ресурсів у господарюючому секторі, а й підтриманню розвитку водогосподарської галузі загалом.

Розроблені у дисертаційній роботі пропозиції та теоретичні положення, доведені до рівня практичних рекомендацій, включено до плану заходів з подальшого вдосконалення інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів такими установами:

– Одеським обласним управлінням водних ресурсів – пропозиції щодо започаткування діяльності спеціалізованої банківської установи з відкритими у ній інвестиційними фондами підприємств-водокористувачів, а також виробничо-

наукової співпраці між державними інституціями з управління водними ресурсами та підприємствами-водокористувачами (довідка № 9-Д від 26.09.2016 р.);

– Ізмаїльським управлінням водного господарства – пропозиції щодо збереження за організацією коштів, отриманих внаслідок енергозберігаючих заходів (довідка № 251/09 від 26.09.2016 р.);

– Кілійським управлінням водного господарства – пропозиції щодо накопичення зекономлених фінансових ресурсів, отриманих після впровадження енергозберігаючих заходів (довідка № 430 від 27.09.2016 р.);

– Татарбунарським міжрайонним управлінням водного господарства – пропозиції щодо збереження за державними водогосподарськими організаціями коштів, отриманих внаслідок впровадження енергозберігаючих заходів й заходів із раціонального використання водних ресурсів, накопичення їх на рахунку інвестиційного фонду, відкритого у спеціалізованому банку водокористувачів, та здійснення взаємної підтримки інших підвідомчих організацій Одеського обласного управління водних ресурсів для реалізації невідкладних заходів із забезпечення якісного функціонування водогосподарського комплексу (довідка № 0570/05/05 від 27.09.2016 р.).

Результати дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне) при викладанні навчальних дисциплін «Економіка природокористування» та «Державне управління» (довідка № 001-1419 від 05.10.2016 р.), що дало змогу підвищити якість підготовки студентів та поглибити теоретико-методичні основи викладання перелічених дисциплін.

**Особистий внесок здобувача.** Викладені та винесені на захист результати дисертаційної роботи отримано здобувачем самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише положення власних міркувань здобувача.

**Апробація результатів дисертації.** Основні результати дисертаційної роботи апробовано на 9 міжнародних науково-практичних конференціях: «Економіка і менеджмент – 2015: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку» (м. Дніпропетровськ, 23-24 квітня 2015 р.); «Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни» (м. Київ, 28-29 серпня 2015 р.); «Модернізація та суспільний розвиток національної економіки» (м. Одеса, 18-19 вересня 2015 р.); «Економіка, управління, фінанси: теорія і практика» (м. Вінниця, 9-10 жовтня 2015 р.); «Економічна безпека країни: загрози та виклики в умовах глобалізації» (м. Київ, 20-21 листопада 2015 р.); «Ресурсний потенціал регіонів України: стан та напрями розвитку» (м. Львів, 29-30 січня 2016 р.); «Інституціоналізація процесів євроінтеграції: суспільство, економіка, адміністрування» (м. Рівне, 21-22 квітня 2016 р.); «Інноваційний розвиток економіки: проблеми та перспективи» (м. Київ, 9-10 вересня 2016 р.); «Економічний механізм управління інноваціями: методологія, теорія та практика» (м. Львів, 16-17 вересня 2016 р.).

**Публікації.** За результатами дисертаційної роботи опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 17,3 д.а., з яких особисто автору належить 4,2 д.а., у тому числі: 1 публікація – в колективній монографії загальним обсягом 10,7 д.а. (особисто

автору належить 0,4 д.а.), 8 статей – у наукових фахових виданнях України загальним обсягом 5,1 д.а. (з яких особисто автору належить 2,9 д.а.), у т.ч. 5 статей – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 9 тез доповідей – у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій загальним обсягом 1,5 д.а. (з яких особисто автору належить 0,9 д.а.).

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 186 сторінок друкованого тексту (158 сторінок – основного), що містить 37 таблиць, 26 рисунків, список використаних джерел, який налічує 185 найменувань на 19 сторінках, 6 додатків на 6 сторінках.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі – **«Теоретичні основи раціонального використання водних ресурсів підприємствами України»** – виявлено пріоритетні форми та напрями раціонального використання водних ресурсів відповідно до принципів сталого розвитку, визначено тенденції структурних перетворень економіки з урахуванням водних ресурсів як сировинного та економічного чинника, досліджено інституційне забезпечення розвитку підприємств на основі раціонального використання водних ресурсів.

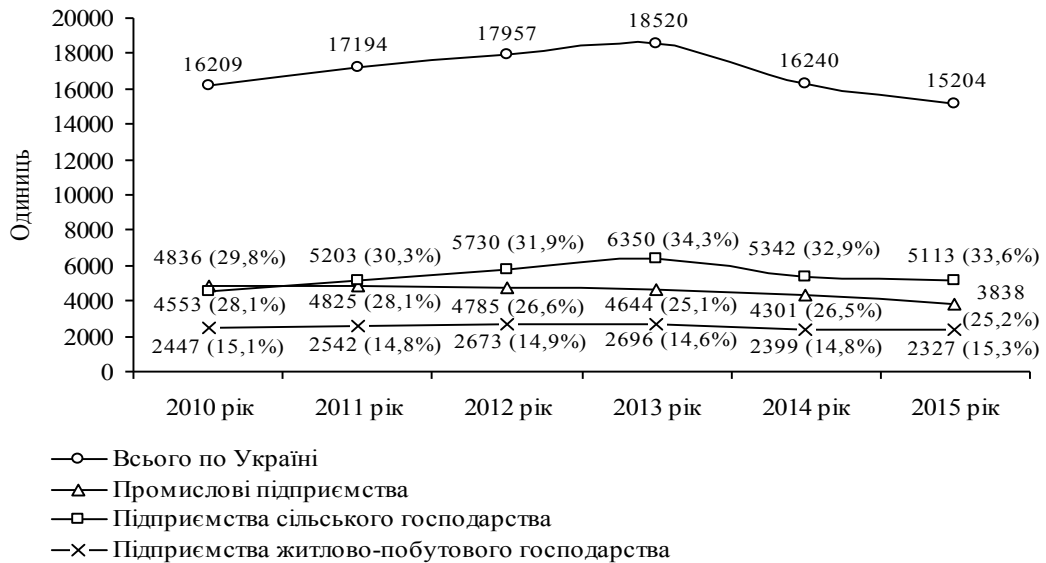
Раціональність щодо використання водних ресурсів означає мінімальне їх залучення у господарські та побутові процеси суспільства, зниження забруднення, а також вживання всіх можливих заходів економічного, правового, техніко-технологічного, соціального й іншого характеру з метою економії, охорони, збереження і відновлення природного стану водного фонду.

Обґрунтувавши нераціональне використання водних ресурсів в Україні, ідентифіковано виробничі, економічні, організаційні і соціальні причини, а також розкрито основні фактори, які мають забезпечити їх раціональне використання, а саме такі, як: досконале інституційне забезпечення, якісне функціонування державного водогосподарського комплексу, ефективна водогосподарська політика підприємств із визначенням їх впливу на стан інфраструктурно-інституційного забезпечення водокористування.

Констатуючи основну участь підприємств у раціоналізації водокористування, відзначено тенденцію до зменшення їх кількості на 6,2% у період 2010-2015 рр. (рис. 1), а також необхідність вдосконалення водного господарювання особливо за найбільш водомісткими видами діяльності економіки – промисловістю, сільським та житлово-побутовим господарствами, середній обсяг використання свіжої води для яких складає 97,9% від загального обсягу за всіма видами економічної діяльності.

За умови основної участі підприємств визначено пріоритетні форми й напрями раціонального використання водних ресурсів, що має наблизити національне водне господарювання до принципів сталого розвитку.





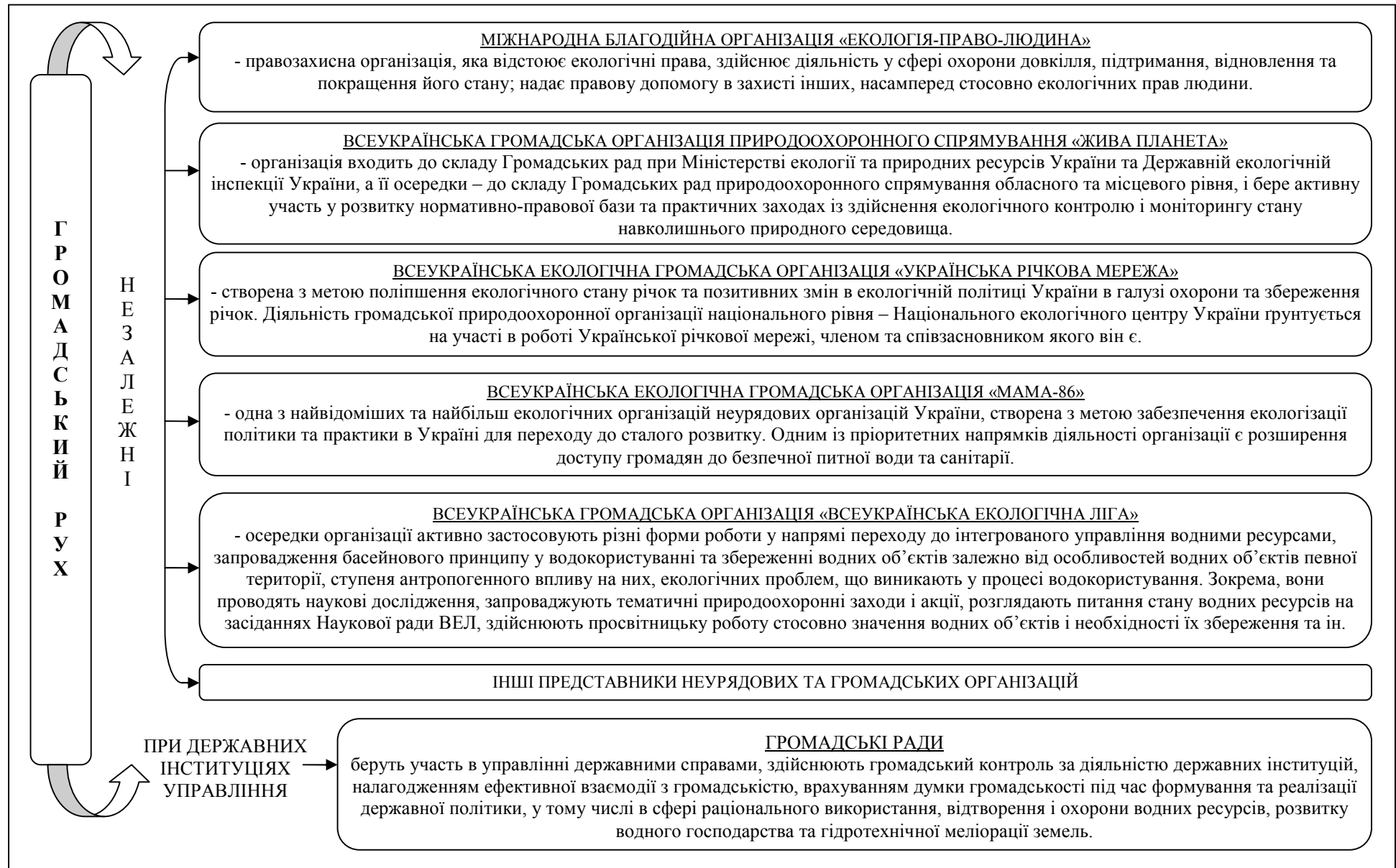
**Рис. 1. Динаміка кількості водокористувачів України**

Висвітлено сучасний рівень розвитку водних рентних відносин. Обґрунтовано все більше залучення приватного капіталу для підтримання водогосподарської галузі, що сприяє розвитку водного державно-приватного співробітництва. Розкривши зміни в системі управління водними ресурсами, спрямовані на запровадження інтегрованого управління за басейновим принципом, взято до уваги передбачену наукою економічну незалежність басейнових інституцій від бюджетного асигнування, опираючись на яку, запропоновано більш ефективний підхід у розробці економічної бази для раціоналізації водокористування підприємствами.

Інституційне забезпечення розвитку підприємств на основі раціонального водокористування досліджено за формальною і неформальною складовими, в результаті чого з метою більш системного вирішення проблеми раціоналізації водокористування вітчизняними підприємствами запропоновано доповнити його відповідною загальнодержавною цільовою програмою. Неформальне інституційне забезпечення раціонального водокористування підприємствами подано на рис. 2.

Виділивши дефіцит фінансового забезпечення як одну з основних причин затримки підвищення ефективності водного господарювання в країні, наведено і взято за приклад для її вирішення позитивний зарубіжний досвід – цільове використання децентралізовано мобілізованих водних податкових платежів, а також створення спеціалізованої фінансової установи для їх накопичення та примноження.

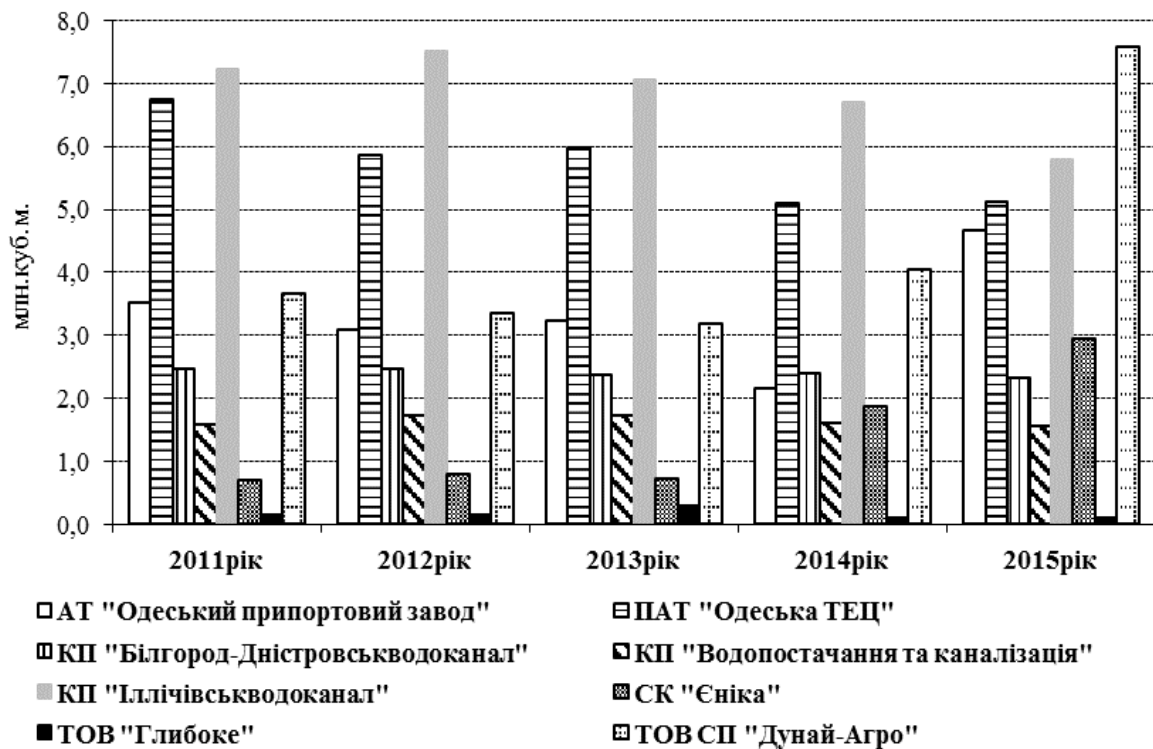
У другому розділі – **«Інфраструктурно-інституційне забезпечення раціонального використання водних ресурсів»** – досліджено інфраструктурне забезпечення розвитку підприємств на основі раціонального використання водних ресурсів, висвітлено особливості національної і міжнародної політики в сфері інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами, розроблено механізм інфраструктурного забезпечення раціонального використання водних ресурсів на основі вдосконалення аспектів виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності підприємств.



**Рис. 2. Неформальне інституційне забезпечення раціонального водокористування підприємствами України**

Інфраструктурне забезпечення підприємств водними ресурсами розкрито з виробничої позиції на основі функціонування водогосподарського комплексу з зазначенням таких причин його низької ефективності, як: невідповідність проектних потужностей діючому обсягу водокористування, що за період 2010-2015 рр. знизився на 2692,0 млн.м<sup>3</sup> або на 27,4%; високий ступінь зношення інженерних об'єктів, що впливає на збільшення рівня необґрунтованих втрат води, які зменшилися на 1019,0 млн.м<sup>3</sup> або на 47,2% переважно через зниження обсягів водокористування; забруднення водних об'єктів стічними водами підприємств, що зменшилися на 868,9 млн.м<sup>3</sup> або на 49,8% також в основному за рахунок зниження обсягів водокористування; відсутність інвестицій для реалізації масштабних проектів, що продемонстровано на прикладі фінансування ремонтних робіт на меліоративній мережі переважно за рахунок недержавних коштів.

В цілому обсяги використання водних ресурсів підприємствами України було знижено, однак на деяких з них – збільшено, що можна простежити з рис. 3.



**Рис. 3. Динаміка використання свіжої води підприємствами найбільш водомістких видів діяльності економіки України**

Виходячи з розкритих у дисертаційній роботі умов водогосподарської діяльності підприємств, подано визначення сутності та складових інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального водокористування підприємствами, яке полягає у поєднанні фізичного процесу якісного забезпечення останніх водними ресурсами, що проявляється у функціонуванні водогосподарського комплексу та діючих ефективних правилах і нормах, спрямованих на збереження й раціональне використання водних ресурсів, відповідальність за закріплення та дотримання яких покладено на державу.

Уточнено необхідні аспекти щодо вдосконалення національної водної політики як у системі фіскального регулювання, зокрема обтяження водокористувачів залежно від їх фінансової спроможності, так і в посиленні державного співробітництва з підприємствами у частині раціоналізації водокористування через прийняття загальнодержавної цільової програми та введення додаткових інституцій.

Міжнародну водну політику України розглянуто з відкритої політичної позиції щодо погодженої діяльності з іншими державами у сфері охорони і раціонального використання транскордонних водотоків, а також обміну й засвоєння ефективного досвіду з управління водними ресурсами.

З метою підготовки підприємств до раціоналізації їхнього водокористування виокремлено напрями вдосконалення їх діяльності – виробничий, інвестиційний і фінансовий, що представлено в якості механізму інфраструктурного забезпечення водокористування. Головною ознакою даного механізму є досягнення ефективного використання водних ресурсів підприємствами за рахунок самостійно сформованої ними економічної основи розвитку.

Вдосконалення виробничого використання водних ресурсів розкрито за найбільш водомісткими видами діяльності економіки – промисловістю, сільським і житлово-побутовим господарствами, обсяг водокористування яких у 2015 році становив 4054,0 млн.м<sup>3</sup> (56,9%), 1621,0 млн.м<sup>3</sup> (22,8%), 1294,0 млн.м<sup>3</sup> (18,2%), що порівняно з 2010 роком менше на 20,6%, 36,8% і 33,7% відповідно.

За відсутності суттєвих змін у підвищенні ефективності використання водних ресурсів підприємствами окреслено деякі позитивні зміни – зростання рівня оборотного і повторно-послідовного водоспоживання в промисловості з 89,7% до 91,2%, де найбільші обсяги характерні для електроенергетичного – 30440,0 млн.м<sup>3</sup> (76,1% по галузі) і металургійного – 7377,4 млн.м<sup>3</sup> (18,4% по галузі) секторів.

Виділивши впровадження оборотного та повторного використання водних ресурсів як один з ефективних методів раціоналізації, констатовано високий рівень його впровадження, зокрема на промислових підприємствах (табл. 1).

У третьому розділі – **«Реалізація механізму інфраструктурного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами»** – вдосконалено інституційне забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України, поліпшено інституційне забезпечення водогосподарської діяльності державної організації в Одеській області, розроблено наукові підходи до формування моделі ефективності інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України.

Відзначено, що з метою забезпечення достатньої економічної бази для раціоналізації використання водних ресурсів підприємствами доцільно започаткувати діяльність спеціалізованої установи – інвестиційного банку водокористувачів, що ефективно мобілізуватиме фінансові ресурси останніх для подальшого використання виключно задля вдосконалення їх водогосподарської діяльності та спрямування на загальногалузеві потреби.

Висвітлено механізм функціонування інвестиційних фондів, які відкриті в цьому банку підприємствами-водокористувачами.

**Обсяг оборотного та повторного споживання водних ресурсів  
на промислових підприємствах**

Назва підприємства	Показники	Роки					Відхилення, 2015/2011	
		2011	2012	2013	2014	2015	+;-	%
АТ «Одеський припортовий завод»	Використано води на виробничі потреби, млн. куб. м	2,99	2,60	2,79	1,70	2,96	-0,03	-1,0
	Оборотне та повторне споживання, %	97,19	97,44	97,15	97,50	96,99	-0,2	-
Завод «Стальканат» ПрАТ ВО «Стальканат-Сігур»	Використано води на виробничі потреби, млн. куб. м	0,04	0,13	0,09	0,02	0,01	-0,03	-75,0
	Оборотне та повторне споживання, %	97,91	92,36	94,56	98,77	99,03	1,1	-
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	Використано води на виробничі потреби, млн. куб. м	49,50	53,70	50,10	48,70	52,30	2,8	5,7
	Оборотне та повторне споживання, %	96,60	96,20	96,30	96,30	96,00	-0,6	-
ПАТ «Одеська ТЕЦ»	Використано води на виробничі потреби, млн. куб. м	6,64	5,77	5,89	5,00	5,04	-1,6	-24,1
	Оборотне та повторне споживання, %	31,28	34,29	33,71	35,70	19,83	-11,5	-

Для того, щоб підвищити якість раціоналізації використання водних ресурсів підприємствами, запропоновано розпочати їх виробничо-наукове співробітництво з державними інституціями з управління водними ресурсами, в основу якого покладено індивідуальний науковий підхід у дослідженні необхідних для перетворень економічних і виробничих аспектів суб'єкта, а також за участі спеціалізованого інвестиційного банку й науково-дослідницьких інститутів. Передбачено, що кожне підприємство матиме індивідуальний шлях раціоналізації водогосподарської діяльності з урахуванням прийнятних для нього економіко-виробничих умов.

На прикладі дослідження водогосподарської діяльності державної організації Одеського регіону розкрито ключові проблеми водогосподарсько-меліоративного комплексу країни, зокрема такі, як: спрацювання систем водогосподарського і водоохоронного забезпечення, відсутність достатнього обсягу інвестицій для їх реконструкції та розвитку.

У зв'язку з цим, маючи за мету економічне підтримання цієї організації в забезпеченні якісного функціонування водогосподарського комплексу, що, у свою чергу, є інфраструктурним забезпеченням для раціонального використання водних ресурсів підприємствами, запропоновано закріпити за нею повноваження зберігати

зеконотлені кошти, отримані в результаті ефективного використання електроенергії, водних ресурсів, на спеціальному рахунку в інвестиційному банку водокористувачів з подальшим їх цільовим спрямуванням. Крім того, відзначено доцільність такого повноваження й для інших підвідомчих організацій Одеського обласного управління водних ресурсів, що призведе до взаємної підтримки та прискорення раціоналізації водокористування в області, а також запровадження цієї практики серед інших подібних організацій в Україні.

Констатуючи важливість державної підтримки підприємств у раціоналізації їх водокористування, проявленій у створенні якісного інфраструктурно-інституційного забезпечення, запропоновано економетричну модель (формула 1) із визначення її ефективності, що дає можливість оперативно коригувати державні заходи відносно певного підприємства.

$$E = \frac{E_{\exists} = \left( \frac{\sum_i^k p}{\Pi} \right)^t}{E_{\exists} = \left( \frac{\sum_i^k p}{\Pi} \right)^b} \times \gamma_1 + \frac{E_z = \left( \frac{B}{\sum_i^k E} \right)^t}{E_z = \left( \frac{B}{\sum_i^k E} \right)^b} \times \gamma_2 + \frac{E_{\omega} = \left( \frac{\sum_i^k x1 + \sum_i^k x2}{n} \right)^b}{E_{\omega} = \left( \frac{\sum_i^k x1 + \sum_i^k x2}{n} \right)^t} \times \gamma_3 + \quad (1)$$

$$+ \frac{E_i = \left( \frac{\sum_i^k y}{n} \right)^t}{E_i = \left( \frac{\sum_i^k y}{n} \right)^b} \times \gamma_4 + \frac{E_w = \left( \frac{\sum I k}{n} \right)^t}{E_w = \left( \frac{\sum I k}{n} \right)^b} \times \gamma_5 + \frac{E_c = \left( \frac{\sum_i^k y}{\sum_i^k a} \right)^b}{E_c = \left( \frac{\sum_i^k y}{\sum_i^k a} \right)^t} \times \gamma_6 + \frac{E_{inv} = \left( \frac{n}{\sum_{i=1}^n x_i} \right)^b}{E_{inv} = \left( \frac{n}{\sum_{i=1}^n x_i} \right)^t} \times \gamma_7$$

де  $E$  – інтегральний показник оцінки ефективності інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального водокористування підприємствами України;

$\frac{\sum_i^k p}{\Pi}$  – пільгові позики та кредити;

$\frac{B}{\sum_i^k E}$  – прямі субсидії, дотації;

$\frac{\sum_i^k x1 + \sum_i^k x2}{n}$  – своєчасна реконструкція і модернізація інженерних водних об'єктів;

$\frac{\sum_i^k y}{n}$  – пільгове оподаткування підприємств-водокористувачів;

$\frac{\sum I k}{n}$  – зменшення або скасування податку на землю;

$\frac{\sum_i^k y}{\sum_i^k a}$  – екологічний податок;

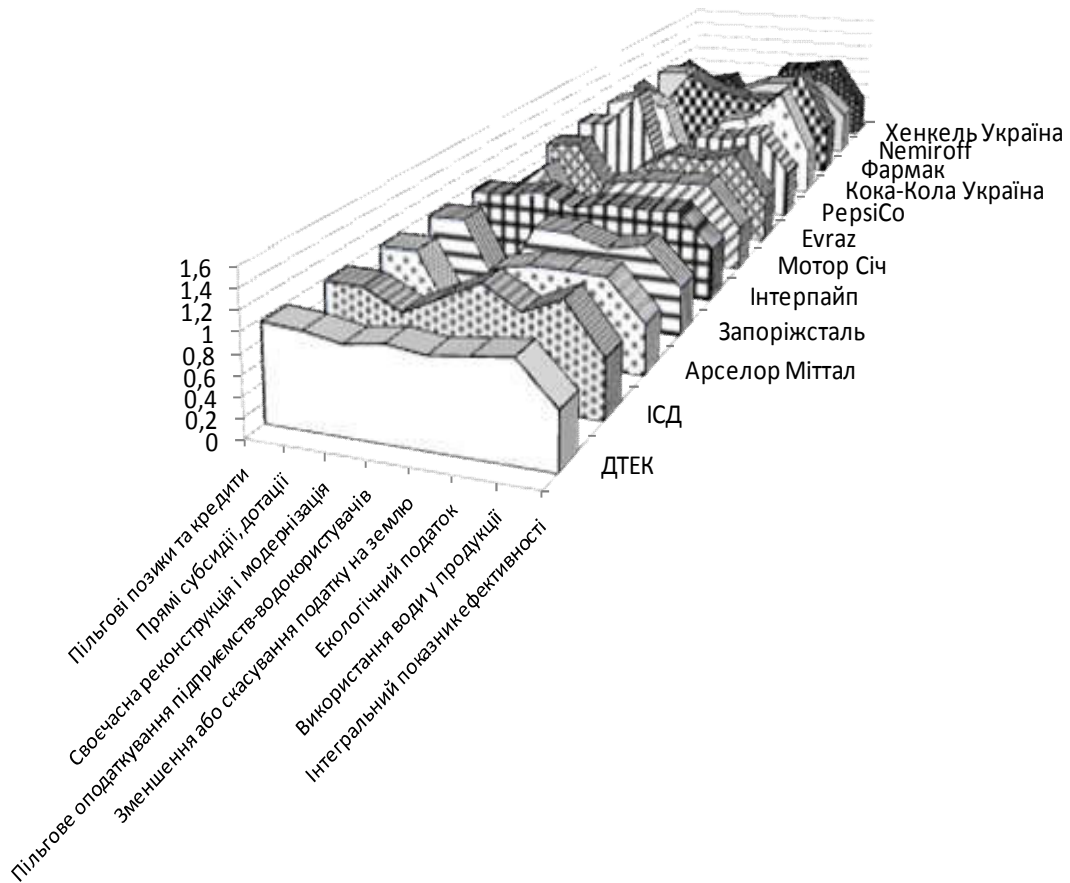
$\frac{n}{\sum_{i=1}^n x_i}$  – використання води у продукції;

$b, t$  – базовий і аналізований періоди;

$\gamma_1, \gamma_2, \gamma_3, \gamma_4, \gamma_5, \gamma_6, \gamma_7$  – коефіцієнти вагомості показників, які розраховують за результатом експертної оцінки ( $\sum \gamma_i = 1$ ).

Відповідно до критеріїв економетричної моделі при  $E > 1$  – інфраструктурно-інституційне забезпечення раціонального використання водних ресурсів на підприємстві вважається ефективним, при  $E < 1$  – неефективним. Чим більше значення  $E$  одиниці, тим інфраструктурно-інституційне забезпечення ефективніше.

Для апробації економетричної моделі обрано діючі підприємства енергетичної, металургійної, машинобудівної, хімічної і харчової промисловості, для яких за розрахунками інтегральних показників визначено неефективність інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального водокористування (рис. 4).



**Рис. 4. Комплексні профілі аналізованих підприємств за економетричною моделлю ефективності інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального водокористування**

Отже, для прискорення раціоналізації водокористування підприємствами України необхідно посилити державну підтримку та ініціативні дії господарюючих суб'єктів через створення належного інфраструктурно-інституційного забезпечення.

## ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає в дослідженні теоретичних засад та

розробці науково-практичних рекомендацій, спрямованих на прискорення раціоналізації використання водних ресурсів підприємствами шляхом вдосконалення їх інфраструктурно-інституційного забезпечення. Наведено та обґрунтовано практичні, прийнятні в умовах сучасних реалій пропозиції з його вдосконалення. Вищезазначене дає можливість сформулювати низку висновків та рекомендацій, які характеризуються науковою новизною, мають теоретико-методичне та науково-практичне значення:

1. Класифіковано причини нераціонального використання водних ресурсів в Україні та розкрито основні фактори, які мають забезпечити їх раціональне використання. Виділивши при цьому вирішальне значення підприємств, відзначено зменшення їх кількості й відсутність суттєвих вдосконалень в їх водогосподарській діяльності. Виявлено пріоритетні форми й напрями раціонального водокористування за основної участі підприємств, що має поліпшити стан їхнього водокористування та наблизити національне водне господарювання до принципів сталого розвитку.

2. В якості тенденцій структурних перетворень у національній економіці визначено вдосконалення водних рентних відносин, розвиток державно-приватного співробітництва у водній галузі, зміни в системі управління водними ресурсами. Розкривши зміни в системі управління водними ресурсами, які спрямовані на запровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, на основі наукової моделі басейнового управління запропоновано більш ефективний підхід у підготовці економічної бази для раціоналізації використання водних ресурсів підприємствами.

3. Інституційне забезпечення розвитку підприємств на основі раціонального водокористування досліджено за формальною і неформальною складовими, після завершення чого запропоновано й обґрунтовано доцільність впровадження цільової програми з раціоналізації водного господарювання підприємствами. Виділивши дефіцит фінансового забезпечення як одну з головних причин затримки підвищення ефективності водного господарювання, у тому числі й на підприємствах, наведено і взято за приклад для її рішення позитивний зарубіжний досвід – цільове використання децентралізовано мобілізованих водних податкових платежів та створення спеціалізованої фінансової установи для їх накопичення і примноження.

4. Дослідження інфраструктурного забезпечення підприємств водними ресурсами проведено на базі функціонування національного водогосподарського комплексу з зазначенням причин його низької ефективності, зокрема: невідповідності проектних потужностей діючому обсягу водокористування; високого ступеня зношення інженерних об'єктів; забруднення водних об'єктів стічними водами підприємств; відсутності інвестицій для реалізації масштабних проектів. Виходячи з розкритих умов водогосподарської діяльності, подано визначення сутності і складових інфраструктурно-інституційного забезпечення, необхідних для досягнення раціонального водокористування підприємствами.

5. Уточнено необхідні аспекти вдосконалення національної водної політики в системі фіскального регулювання, зокрема обтяження водокористувачів залежно від їх фінансової спроможності, що дасть можливість кожному господарюючому суб'єкту ефективно взяти участь у збільшенні інвестиційної основи для розвитку



національного водогосподарського комплексу, а також у посиленні державної співпраці з підприємствами в частині раціоналізації їх водокористування через прийняття загальнодержавної цільової програми та введення додаткових інституцій. Особливості міжнародної політики представлено плідною співпрацею з сусідніми державами в напрямку охорони та раціонального використання транскордонних водотоків, питаннях трансформацій відповідного інституційного забезпечення.

6. Вдосконалення діяльності підприємств виокремлено за напрямками – виробничим, інвестиційним і фінансовим, які представлено в якості механізму інфраструктурного забезпечення раціонального використання водних ресурсів, що дасть можливість господарюючим суб'єктам поліпшити залучення водних ресурсів у виробничі процеси, застосовуючи самостійно сформовану економічну базу. Врахувавши специфіку використання водних ресурсів, покращення виробничого напрямку діяльності проаналізовано за найбільш водомісткими видами економічної діяльності – промисловістю, сільським та житлово-побутовим господарствами.

7. З метою забезпечення достатньої економічної основи для раціоналізації використання водних ресурсів підприємствами запропоновано доповнити чинне інституційне забезпечення спеціалізованим банком, що ефективно мобілізуватиме інвестиційні ресурси останніх виключно для вдосконалення їх водогосподарської діяльності та спрямування на загальногалузеві потреби. Задля підвищення якості раціоналізації водокористування підприємствами запропоновано розпочати їх виробничо-наукову співпрацю з державними інституціями з управління водними ресурсами, що дасть можливість сформулювати індивідуальний науковий підхід в оптимізації перетворень з урахуванням економічних і виробничих аспектів суб'єкта, а також залучити до цього спеціалізований банк і науково-дослідницькі інститути. Передбачено, що таким чином кожне підприємство матиме власний, прийнятний для нього шлях раціоналізації використання водних ресурсів.

8. На прикладі водогосподарської діяльності державної організації розкрито ключові проблеми водогосподарсько-меліоративного комплексу. Тому, з метою економічного підтримання організації у забезпеченні його якісного функціонування та раціонального використання водних ресурсів, запропоновано закріпити за нею повноваження зберігати зекономлені кошти, отримані в результаті ефективного використання електричної енергії і водних ресурсів, на спеціальному рахунку в інвестиційному банку водокористувачів з подальшим їх цільовим спрямуванням. Обґрунтовано доцільність такого повноваження й для інших подібних організацій. Передбачено, що таким чином для підприємств поступово буде сформовано якісне інфраструктурне забезпечення раціонального використання водних ресурсів.

9. Запропоновано економетричну модель із визначення ефективності інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України, що дає можливість встановити необхідні позиції для коригування державних заходів з його поліпшення відносно певного суб'єкта. Після завершення розроблення наукових підходів до формування моделі проведено її апробацію на діючих підприємствах, де підтверджено необхідність покращення інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ Монографія

1. Покуль О.В. Вдосконалення інституційного середовища діяльності підприємств України в сфері водоспоживання / О.В. Покуль // Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку: кол. моногр. / за наук. ред. Л. І. Безтелесної. – Рівне: Волинські обереги, 2015. – С. 20 – 26. *Особистий внесок здобувача: на основі останніх наукових досліджень розкрито напрями вдосконалення інституційного середовища водогосподарської діяльності підприємств (10,7 д.а., особисто автора – 0,4 д.а.).*

### Статті у наукових фахових виданнях України

2. Покуль О.В. Вдосконалення інституційного середовища водогосподарської діяльності підприємств України : [Електронний ресурс] / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Ефективна економіка. – 2014. – № 11. – Режим доступу до журн. : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3488>. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано галузеву динаміку кількості підприємств водогосподарської галузі України та схематично представлено структуру інституційного середовища управління водогосподарськими підприємствами (0,6 д.а., особисто автора – 0,3 д.а.).*

3. Покуль О.В. Рациональне використання водних ресурсів на промислових підприємствах України / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. – 2015. – Том 23. – Вип. 9(3). – № 10/1. – С. 60–65. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано динаміку водокористування в країні та запропоновано заходи щодо підвищення ефективності економічного механізму регулювання раціонального водокористування на підприємствах (0,6 д.а., особисто автора – 0,3 д.а.).*

4. Покуль О.В. Формування моделі ефективності інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України : [Електронний ресурс] / О.В. Покуль // Ефективна економіка. – 2016. – № 6. – Режим доступу до журн. : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5292> (0,7 д.а.).

### Публікації у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних

5. Покуль О.В. Сучасний підхід підприємств України в запровадженні раціонального використання водних ресурсів / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Економічний форум. – 2015. – № 4. – С. 195 – 199. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано динаміку капітального інвестування за джерелами фінансування в країні і запропоновано перенесення бази накопичення водних рентних платежів на рівень господарюючих суб'єктів (0,5 д.а., особисто автора – 0,25 д.а.).*

6. Покуль О.В. Басейнове управління, як ефективний державний метод забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України

/ І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. – № 3(58). – С. 198 – 205. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано водокористування у басейні ріки та запропоновано розширення функції басейнових водогосподарських об'єднань контролем за зниженням непродуктивних втрат водних ресурсів на підприємствах* (1,0 д.а., особисто автора – 0,5 д.а.).

7. Покуль О.В. Вдосконалення системи управління раціональним використанням водних ресурсів підприємствами України / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 5(179). – С. 241 – 245. *Особистий внесок здобувача: визначено корисні аспекти іноземного досвіду для врахування у вітчизняному забезпеченні раціонального водокористування* (0,4 д.а., особисто автора – 0,2 д.а.).

8. Покуль О.В. Інфраструктурне забезпечення раціонального використання водних ресурсів за фінансової участі підприємств України / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2016. – № 1(60). – С. 186–191. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано динаміку втрат води при транспортуванні за галузями економіки і запропоновано ефективний спосіб об'єднання фінансових ресурсів водокористувачів для відновлення інфраструктури галузі* (0,8 д.а., особисто автора – 0,4 д.а.).

9. Покуль О.В. Ефективне фіскальне регулювання, як основа раціонального використання водних ресурсів на підприємствах України / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Економічний форум. – 2016. – № 1. – С. 208–212. *Особистий внесок здобувача: проаналізовано динаміку надходжень зборів за спеціальне водокористування і запропоновано вдосконалити систему фіскального регулювання впровадженням диференційного принципу в обтяженні водокористувачів залежно від їх економічної потужності* (0,5 д.а., особисто автора – 0,25 д.а.).

### **Опубліковані праці апробаційного характеру**

10. Покуль О.В. Необхідність інвестиційної участі підприємств-водокористувачів у розвитку водогосподарського комплексу України / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Економіка і менеджмент – 2015: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 квіт. 2015 р. : тези доп. Д., 2015. – С. 59 – 60. *Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність постійної інвестиційної участі підприємств водогосподарського комплексу у підтриманні його розвитку* (0,1 д.а., особисто автора – 0,05 д.а.).

11. Покуль О.В. Посилення державного стимулювання в напрямку переведення промислових підприємств України на раціональне використання водних ресурсів / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни : міжнар. наук.-практ. конф., 28-29 сер. 2015 р. : тези доп. – К., 2015. – С. 58 – 59. *Особистий внесок здобувача: запропоновано заснування на підприємствах водного інвестиційного фонду* (0,2 д.а., особисто автора – 0,1 д.а.).

12. Покуль О.В. Самофінансування, як основа інвестиційної діяльності водогосподарських підприємств України / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Модернізація та суспільний розвиток національної економіки : міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 вер. 2015 р. : тези доп. – О., 2015. – С. 62 – 64. *Особистий внесок*

здобувача: обґрунтовано переваги самофінансування в інвестиційній діяльності водогосподарських підприємств (0,2 д.а., особисто автора – 0,1 д.а.).

13. Покуль О.В. Раціональне водокористування підприємств України в умовах інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Економіка, управління, фінанси: теорія і практика : III міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовт. 2015 р. : тези доп. – Х., 2015. – С. 44 – 45. *Особистий внесок здобувача: запропоновано розподілити контрольні функції за раціональним водокористуванням між басейновими водогосподарськими об'єднаннями та іншими державними інститутами управління водними ресурсами* (0,2 д.а., особисто автора – 0,1 д.а.).

14. Покуль О.В. Іноземний досвід інституційного забезпечення, як приклад для запровадження раціонального використання водних ресурсів підприємствами України / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Економічна безпека країни: загрози та виклики в умовах глобалізації : міжнар. наук.-практ. конф., 20-21 лист. 2015 р. : тези доп. – К., 2015. – С. 78 – 80. *Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність у застосуванні неформальних інституційних підходів для досягнення раціонального використання водних ресурсів* (0,2 д.а., особисто автора – 0,1 д.а.).

15. Покуль О.В. Вдосконалення системи стимулювання за економне використання водних ресурсів на підприємствах України / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Ресурсний потенціал регіонів України: стан та напрями розвитку : міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 січ. 2016 р. : тези доп. – Л., 2016. – С. 95 – 97. *Особистий внесок здобувача: запропоновано доповнити інституційне забезпечення водокористування державною цільовою програмою з переведення господарюючих суб'єктів на раціональне водокористування* (0,1 д.а., особисто автора – 0,05 д.а.).

16. Покуль О.В. Нестандартний підхід державного регулювання раціоналізації водокористування на підприємствах України / І.Л. Сазонець, О.В. Покуль // Інституціоналізація процесів євроінтеграції: суспільство, економіка, адміністрування : I міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 квіт. 2016 р. : тези доп. – Р., 2016. – С. 83 – 84. *Особистий внесок здобувача: запропоновано перенесення інвестиційної бази водокористувачів на рівень новоствореної банківської установи* (0,2 д.а., особисто автора – 0,1 д.а.).

17. Покуль О.В. Інвестиційний банк водокористувачів, як економічна основа раціоналізації водокористування на підприємствах України / О.В. Покуль // Інноваційний розвиток економіки: проблеми та перспективи : міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 вер. 2016 р. : тези доп. – К., 2016. – С. 58 – 59 (0,2 д.а.).

18. Покуль О.В. Виробничо-наукове співробітництво, як основа раціоналізації водокористування на підприємствах України / О.В. Покуль // Економічний механізм управління інноваціями: методологія, теорія та практика : міжнар. наук.-практ. конф., 16-17 вер. 2016 р. : тези доп. – Л., 2016. – С. 69 – 70 (0,1 д.а.).

#### АНОТАЦІЯ

**Покуль О.В. Інфраструктурно-інституційне забезпечення раціонального використання водних ресурсів підприємствами України.** – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами

економічної діяльності). – Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, 2017.

В дисертації досліджено шляхи раціоналізації водокористування підприємствами України за рахунок поліпшення інфраструктурно-інституційного забезпечення.

Розкрито теоретичні основи якісного водного господарювання підприємств, визначено ефективність діючого інфраструктурно-інституційного забезпечення водокористування та розроблено заходи з її підвищення. Передбачено зміни в діяльності підприємств, які відповідають запропонованим інфраструктурно-інституційним перетворенням і прискорюють раціоналізацію водогосподарської діяльності в країні. Представлено економетричну модель визначення ефективності інфраструктурно-інституційного забезпечення раціонального водокористування підприємств, що дозволяє коригувати державні заходи з його покращення.

**Ключові слова:** інфраструктурно-інституційне забезпечення, раціональне використання водних ресурсів підприємствами, інвестиційний банк, інвестиційний фонд, виробничо-наукове співробітництво.

## АННОТАЦИЯ

**Покуль О.В. Инфраструктурно-институционное обеспечение рационального использования водных ресурсов предприятиями Украины.** – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Ровно, 2017.

В диссертационной работе исследованы пути рационализации использования водных ресурсов на предприятиях Украины за счет улучшения инфраструктурно-институционного обеспечения. Раскрыты теоретические основы рационального водопользования предприятий Украины, освещены проблемы, определены приоритетные формы и направления рационального использования водных ресурсов в соответствии с принципами устойчивого развития, где ведущая роль отведена предприятиям. Определены тенденции структурных преобразований в экономике с учетом водных ресурсов как сырьевого и экономического фактора, заключающиеся в переведении процесса водопользования в экономическую плоскость, развития водных рентных отношений и государственно-частного партнерства, внедрения в отечественное хозяйствование европейских подходов в управлении водными ресурсами – интегрированного управления за бассейновым принципом. Исследовано формальное и неформальное институционное обеспечения развития предприятий на основе рационального использования водных ресурсов.

Исходя из работы водохозяйственного комплекса раскрыто инфраструктурное обеспечение развития предприятий на основе рационального использования водных ресурсов с приведением и анализом причин нарушения его качества. Исследованы политические особенности в сфере инфраструктурно-институционного обеспечения водопользования предприятий и предложены варианты усиления государственного

сотрудничества с предприятиями в вопросах рационализации их водопользования. Разработаны необходимые основные преобразования в деятельности предприятий, представлены в качестве механизма инфраструктурного обеспечения рационального использования водных ресурсов, которые в конечном итоге должны способствовать решению задачи с помощью преимущественно самостоятельно сформированной экономической базы развития.

Согласно предложенным преобразованиям на предприятиях разработаны меры по улучшению институционального обеспечения рационального использования водных ресурсов, заключающиеся в учреждении деятельности специализированного банка водопользователей и производственно-научного сотрудничества государственных органов управления водными ресурсами с предприятиями. Кроме того, с целью улучшения инфраструктурного обеспечения рационального использования водных ресурсов предприятиями предложены способы увеличения инвестиционной базы путем институциональных изменений в водохозяйственной деятельности одной из государственных организаций регионального уровня, что в дальнейшем полагается полезным и для других подобных организаций. Предложена эконометрическая модель для определения эффективности инфраструктурно-институционального обеспечения рационального использования водных ресурсов предприятиями Украины, которая апробирована на действующих предприятиях.

**Ключевые слова:** инфраструктурно-институциональное обеспечение, рациональное использования водных ресурсов предприятиями, инвестиционный банк, инвестиционный фонд, производственно-научное сотрудничество.

## ANNOTATION

**Pokul O.V. Infrastructural and Institutional Security for the Efficient Water Resources Employment by Ukraine Enterprises.** – Printed as Manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Economic Sciences, specialty 08.00.04 – economics and management enterprises (by economic activities). – National University of Water and Environmental Engineering. – Rivne, 2017.

The thesis is dedicated to the investigation of the efficient water employment of Ukraine enterprises by means of infrastructural and institutional security improvement.

The theoretical foundations of the qualitative water resource management of the enterprises are disclosed, the efficiency of the current infrastructural and institutional water security is determined, and the measures for the efficiency improvement are developed. The changes in the enterprise activity are worked out due to the transformations in the infrastructural and institutional security. The changes accelerate the sufficient employment of water resource management in the country. An econometric model in determining the effective infrastructural and institutional security for the efficient water employment of Ukraine enterprises is presented. The model enables to correct the state regulations of the security improvement.

**Keywords:** infrastructural and institutional security, efficient water resources employment by enterprises, investment bank, investment fund, industrial and scientific cooperation.